

Manuel Molins

Visat núm. 9

(abril 2010)

per Francesc Foguet

Manuel Molins (Alfara del Patriarca, l'Horta, 1946) és un dels dramaturgs més feliçment «excèntric» del teatre català contemporani. Va iniciar la seva trajectòria teatral, com a autor i director d'escena, en el mític Grup 49, una de les companyies més castigades per la censura franquista i postfranquista.

Dansa de vetlatori (1978), *Joan Joan* (inèdita) i *Quatre històries d'amor per a la reina Germana* (1986) són alguns dels textos que estrenà —el 1974, el 1978 i el 1981, respectivament— amb aquest grup de teatre independent que anostrava des del drama èpic fins a la tradició còmica o lírica valencianes, tot passant pel teatre document o el patrimoni popular. Es tracta d'una dramaturgia «subversiva», compromesa amb la realitat històrica i social del moment, que volia recuperar l'«altra memòria» del País Valencià, l'escamotejada o mistificada durant quatre dècades de dictadura.

A partir dels anys vuitanta, mentre es consolida com un dels «homes de teatre» de referència de l'escena valenciana, Molins amplia i diversifica els interessos dramàtics. Sense deixar, naturalment, d'escriure un teatre polèmic i combatiu, allunyat dels corrents hegemònics. Des d'una òptica historicocrítica, oferí una dissecció de l'eròtica del poder coetània a *Centaures* (1985), inspirant-se en el llegendari dels Borja, i a *Ni tan alts, ni tan rics...* (1989), en què els dards es llancen contra les generacions «instal·lades» en els centres de decisió econòmica i política. Accentuant la visió esperpèntica, a *Ombres de la ciutat* (1992), una crònica dantesca de l'infern nocturn de València, hi escarneix de nou les capes dirigents d'aquesta urbs mediterrània. Com també ho fa a *Tango* (1985), en clau de melodrama, i a *La divina tramoia* (2006), una deixatada farsa celestial en què l'anomenada «transició política» —tan qüestionada pels historiadors en els darrers temps— esdevé el punt de mira.

Paral·lelament, des d'una perspectiva més filosòfica, Molins inclogué tres textos escrits en la dècada dels setanta i vuitanta en un únic volum intítulat *Trilogia d'exilis* (1999): *Diònysos*, *Els viatgers de l'absenta* i *La màquina del doctor Wittgenstein*. Si a *Diònysos* planteja el fracàs del culte a la Raó moderna a partir de la figura del filòsof Friedrich W. Nietzsche, *Els viatgers de l'absenta* i *La màquina del doctor Wittgenstein* se centren en la desfeta de la Utopia i l'Ètica modernes, en aquest cas a través de Paul Verlaine i Arthur Rimbaud, en la primera, i de Ludwig Wittgenstein, en la segona. Aquestes tres peces, que formen el «cicle dionisiac», són l'exponent programàtic més elaborat d'un pensament crític, antidogmàtic, i d'una poètica oberta, eclèctica. Així, l'exploració estètica va de bracet de la recerca d'una nova utopia i una nova ètica que donin sentit i densitat a les paraules i que permetin de repensar la modernitat agònica, deutora de la fe il·lustrada, que tants estralls ha causat.

Coherentment amb el seu compromís intel·lectual, un altre dels eixos temàtics de la dramaturgia de

Molins és el de la migració dels més pobres atrets pel miratge de l'opulència i la confrontació d'identitats, individual *versus* col·lectiva, que posa en joc. En serien exemples textos com ara *Abú Magrib* (2002) i *Elisa* (2003), en què «els altres» són identificats metafòricament com una «malaltia» que irromp en les «immaculades» societats d'acollida, malgrat que aquestes se n'aprofitin tot el que poden. *Elisa* duu a escena la immigració dels «murciàns» a la Barcelona dels primers anys seixanta, tot prenent com a referència el poeta Jaime Gil de Biedma, mentre que *Abú Magrib* —com veurem més endavant— indaga sobre la repulsió dels «altres» en l'Europa dels primers anys noranta del segle XX.

Val la pena d'apuntar també l'atenció que Molins ha posat en William Shakespeare i que s'ha fet palès, a més d'algunes versions o adaptacions, en peces inspirades en la seva obra, com ara *Shakespeare (la mujer silenciada)* (2000; en català 2010) i *Una altra Ofèlia* (2005). En totes dues, les protagonistes femenines —la hipotètica germana de Shakespeare i una Ofèlia més propera— passen a primer terme per qüestionar el mateix Gran Will o una de les seves creacions més enigmàtiques, el vacil·lant i fatídic Hamlet. En el diàleg permanent que Molins aviva entre la tradició i la modernitat, no tan sols Shakespeare —o Nietzsche, Verlaine, Rimbaud o Wittgenstein— és vist com un contemporani: també ho són Joan Fuster i Vicent Andrés Estellés, dos dels referents intel·lectuals als quals ha dedicat dramaturgies de reconeixença. Així mateix, entraria en la reflexió, diguem-ne, metateatral una obra com és ara *Sabates de taló alt* (2007), un autèntic homenatge a l'ambivalència del teatre com a punt de trobada del grotesc i del sublim de l'existència humana.

En els darrers anys, els nòduls temàtics de la dramaturgia molinsiana han anat ramificant-se considerablement, sense deixar d'insistir en una escriptura que enfondeix en el pensament crític, en l'especulació ètica i estètica. Al costat de *Combat (l'última cinta de Maria Callas)* (2006), en què la cèlebre diva operística compartiria el jo multipolar de Verlaine i Rimbaud, Molins proposa *El ball dels llenguados / El baile de los lenguados / The Dance of Soles* (2006), una paròdia —construïda a partir d'*El banquet* platònic— d'algunes de les perversions de la postmodernitat més letal. Al costat d'un text sobre els nous desafiaments de l'educació com és ara *Monopatins (Skaters)* (2006), *Dones, dones, dones* (2009) parteix del mite d'Hècuba per trenar un al·legat a favor de la plenitud i la llibertat del gènere femení, mentre que *Bagdad (dones al jardí)* (inèdita) denuncia les malvestats de la guerra d'Iraq. A més, tot reprenent el filó més filosòfic, *Blut un Boden (Sang i sòl)* (inèdita) enfoca la figura de Heidegger per indagar sobre la seva controvertida filiació nazi i la influència del seu pensament en l'Europa actual.

Certament, l'«excentricitat» ideològica i estètica de Molins el manté en els marges de les «tendències» dominants dels vuitanta ençà i de les capelletes de poder i d'influència teatrals. En contrapartida, situa la seva escriptura en el centre de les preocupacions filosòfiques i les paradoxes polítiques i socials de la contemporaneïtat. És natural que sigui així. Molins va per lliure. Lluny de modes, de mercantilismes i de prebendes, la seva dramaturgia lúcida i lúdica, romàntica i raonada, incisiva i extrema, vol participar —i d'això se'n diu risc— en els grans debats del segle XXI. Des d'un compromís amb una societat i una cultura concretes: les del seu poble.